

Livsmestring i voksen – barn – relasjonen

Hvordan kan de voksnes arbeid med sensitivitet og trygghet i voksen – barn – relasjonen fremme livsmestring i møte med de yngste barna i barnehagen?

Nadine Giske Remøy

[Kandidatnummer: 805]

**Bacheloroppgave
[BHBAC3980]**

Trondheim, april 2021

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Forord

I arbeidet med bacheloroppgaven min ønsker jeg å takke alle som har bidratt med både kunnskap og erfaring. Jeg vil takke informantene ved barnehagene som satte av tid, deltok på intervju og var behjelpelige og tilgjengelige til tross for en pandemi. Svarene deres har vært nyttig data inn mot oppgaven og lagt grunnlaget for ny innsikt og kunnskap.

Takk til mine veiledere ved DMMH for all hjelp og støtte.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	4
1.1 Tema og problemstilling	4
1.2 Oppgavens struktur	5
2 Teori	6
2.1 Livsmestring i barnehagen	6
2.2 Trygghetssirkelen – Veien til en trygg tilknytning	7
2.3 Tilvenning – En god oppstart i barnehagen.....	9
2.4 Støttende stillas – Hjelp på veien	11
2.5 Den gode relasjonen	11
3 Metode.....	14
3.1 Kvalitativ forskningsmetode	14
3.2 Valg av informanter	15
3.3 Gjennomføring av intervju	16
3.4 Analyse av data	17
3.5 Metodekritikk.....	17
3.6 Etske refleksjoner.....	18
4 Funn og drøfting.....	19
4.1 Livsmestring hos de yngste i barnehagen	19
4.2 Trygg tilknytning	21
4.3 Betydningen av trygge og sensitive voksne	24
5 Avslutning	27
6 Referanseliste	30
7 Vedleggene.....	32
7.1 Intervjuguide	32
7.2 Samtykkeskjema	34

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Livsmestring er temaet for bacheloroppgaven da det vekket min interesse allerede ved valg av fordypning i tredje studieår. I dagens samfunn møter barn og unge tidlig forventinger og krav til prestasjoner, så vel som hvordan man håndterer de mange små og store utfordringer som følger livets løp. Psykisk og fysisk helse ble satt på dagsordenen når livsmestring som ett av flere tverrfaglige temaer ble omtalt i forbindelse med det nye læreplanverket for grunnskolen (Drugli & Lekhal, 2018, s. 29). Skolen og barnehagen som samfunnsinstitusjoner representerer viktige sosialiseringsarenaer der læring, lek, omsorg og vennskap legger grunnlaget for danningen av fremtidens samfunnsborgere. Den reviderte utgaven av Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver, heretter kalt RP, av 2017, fronter også livsmestringsbegrepet da det setter fokus på at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon. Små barn tilbringer store deler av sin våkne tid i barnehagen der meningsfylt samspill med barn og voksne kan gi rom for utforskning, og mestring i trygge rammer. Georg Herbert Mead hevder at det er i møte med den andre at oppfatningen av selvet blir til (Askland & Sataøen, 2013, s. 110). Personalet i barnehagen er derfor sentrale aktører i de yngste barnas liv da de i kraft av sin posisjon kan fremme et barns tro på egne evner og hjelpe dem i utviklingen av egen styrke og motstandskraft.

Livsmestring sier noe om hvordan man håndterer livet, både i medgang og i motgang. Dette begrepet er komplekst og vil belyses gjennom fokus på sensitivitet og trygghet i voksen – barn relasjonen; viktige fundament i et barns utvikling, samt opplevelse av å mestre livet. Jeg ser viktigheten av å legge et godt og solid grunnlag da det man lærer og erfarer tidlig i livet kan være viktige byggeklosser for det som møter en senere. Her tenker jeg at man som barnehagelærer kan støtte barna i deres utvikling og med tilrettelegging, trygge rammer og tilstedeværelse styrke barnas evne til selv å mestre.

Jeg har valgt følgende problemstilling:

«Hvordan kan de voksnes arbeid med sensitivitet og trygghet i voksen – barn- relasjonen fremme livsmestring hos de yngste barna i barnehagen?»

Jeg ønsker å få innsikt i personalets syn på livsmestring, samt hvordan de kan tilrettelegge for, og fremme livsmestring hos de yngste barna. Trygghet og sensitivitet i tilnærmingen til barna og deres perspektiv, er noe jeg ønsker å se nærmere på, da jeg tenker at dette er faktorer som kan ha innvirkning på hvordan den enkelte mestrer livet.

1.2 Oppgavens struktur

I kapittel 2 presenterer jeg teori med utgangspunkt i min problemstilling. Valg av metode vil fremstilles i kapittel 3 der jeg utdyper datainnsamlingen, utvalget av informanter og gir en beskrivelse av selve analysearbeidet. Metodekritikk og etiske retningslinjer vil også belyses i dette kapittelet. I kapittel 4 presenteres funn som drøftes. Avslutningsvis kommer en oppsummering, etterfulgt av litteraturliste. Intervjuguide og samtykkeskjema utgjør vedleggene.

2. Teori

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for de teoretiske perspektiver som er relevante i besvarelsen av min problemstilling. Her vil jeg avklare begreper og modeller som er sentrale for drøftingen i kapittel 4. Med utgangspunkt i tematikken livsmestring, har jeg i det følgende valgt å rette søkelyset mot: Trygghet, tilvenning, støttende stillas og den gode relasjonen mellom barn og voksen. Disse begrepene og modellene vil presenteres hver for seg. I den store sammenhengen, og i det pedagogiske arbeidet med barna, kan det imidlertid ikke legges skjul på at det finnes en gjensidig avhengighet mellom disse elementene. Målet mitt blir da å synliggjøre hvordan arbeidet med disse implementeres i barnehagen, med særlig fokus på voksen – barn – relasjonen.

2.1 Livsmestring i barnehagen

Livsmestring er et begrep som har fått mye oppmerksomhet både i media og i samfunnet, der det gjerne kobles til barn og unges psykiske og fysiske helse. I RP inngår livsmestring og helse som en del av barnehagens verdigrunnlag. Her blir begreper som trivsel, livsglede og mestring fremhevet. Barnehagen skal være en arena hvor barna skal «[...] få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser»

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s.13). Essensen i begrepet beskrives etter min oppfatning her da det både handler om å utruste og støtte barna i å mestre livet. May Britt Drugli og Ratib Lekhal understreker at «livsmestring, skal ruste barn og unge til å fungere godt i et samfunn der mange opplever betydelig press» (2018, s. 29). Både fysisk og psykisk helse settes på dagsordenen når livsmestring her implementeres som en viktig del av arbeidet med barna.

Når styringsdokumentene vektlegger at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon, stiller dette krav til hvordan personalet legger til rette for at det enkelte barn utvikler en robusthet. Her gis barna verktøyer som trengs for å mestre utfordringer de møter i livet. Psykolog og familieterapeut Hedvig Montgomery uttalte på barnehagekonferansen om «Livsmestring og helse» at:

«– Hvis ikke barna opplever at livet går opp og ned, har de ikke noe liv. Det er ikke vår jobb å beskytte dem mot alt, men å hjelpe dem igjennom livets opp- og nedturer (...)» (Jonassen, 2017).

Videre trekker hun frem den viktige voksenrollen i å trygge barnet gjennom gode relasjoner. Lekens sentrale plass i barnas liv der, grunnleggende sosiale og kognitive ferdigheter utvikles.

Livsmestring læres og formes i trygge rammer. Drugli og Lekhal sammenfatter livsmestring til å handle om «[...] de positive kreftene i barns liv, som det å imøtekomme barnas behov for trygghet, lek og mestring i barnehagehverdagen» (2018, s. 31). Disse positive kreftene hos et barn, kan bringes frem i lys av de voksne. Etableringen av trygghet tidlig i relasjon med omsorgsfulle voksne har stor betydning. Ved å opptre med forståelse og sensitivitet overfor barnets mangfoldige uttrykksformer, kan en fremme livsmestring i møte med de yngste. Med dette som utgangspunkt opplever jeg at de voksne i barnehagen er viktige rollemodeller i å støtte barnas utvikling, samt gi dem tro på egne evner. I samspill og fellesskap kan vennskap og relasjon mellom barn og voksne utvikles, noe som kan gi videre grobunn for at robusthet og motstandsressurser kan bygges (Drugli & Lekhal, 2018, s. 31). Livsmestringen inngår således i en livslang prosess, men gjennom gode og støttende relasjoner kan mye av grunnlaget for en positiv personlighetsutvikling legges allerede i de tidlige barneårene.

2.2 Trygghetssirkelen – Veien til en trygg tilknytning

Kari Killén skriver at: «Barn er biologisk predisponert til å bruke tilknytningspersonene som en base som de kan utforske fra, og søke tilflukt hos, når de føler seg truet (2012, s. 35). Innen tilknytningsteori og tilknytningsforskning finnes det en rekke ulike modeller som beskriver sammenhengen mellom et barns behov for nærhet til sine omsorgspersoner og hvordan dette påvirker dets atferd og utvikling. Barns tilknytningsatferd innebærer en balanse mellom det å utforske og det å være nær omsorgspersonen (Askland & Sataøen, 2013, s. 63).

Jeg har valgt å vise til *trygghetssirkelen* da det er en modell som illustrerer hvordan en omsorgsperson kan ivareta barns behov for trygghet ved å fremstå som en trygg havn eller base for barnet (Powell, Cooper, Hoffman & Marvin, 2015, s. 47). Sirkelen illustrerer hvordan et barn beveger seg i omgivelsene, og oppfatter de voksne som trygge tillitspersoner som det kan bevege seg mellom. Melvold understreker at «barn tilpasser seg miljøet sitt og danner væremåter og strategier som gjør at de klarer å opprettholde nærhet til en eller flere omsorgspersoner (2018, s. 45). Barnet trenger blant annet at den voksne støtter utforskningen, passer på, og hjelper det. Videre skal voksenpersonene ta imot når barnet søker det, trøste, beskytte, samt bidra til glede og fellesskap. Voksen – barn – relasjonen kan således være stedet der grunnleggende tillit og trygghet etableres gjennom sensitive, tilgjengelige og varsomme voksne som gir barnet opplevelsen av at andre er til å stole på. De er likeverdige og skal tas vare på (Bunkholdt, 1998, s. 50). Alle disse elementene er i sin helhet med på å ruste

barnet i form av at det utvikler de egenskaper som trengs gjennom de trygge og sensitive voksne som evner å fange opp det barnet trenger i situasjonen. Sett i sammenheng med livsmestringsbegrepet hevder Killén at:

«Trygg tilknytning kan forstås som en vaksine mot senere belastninger da det legger grunnlaget for god mental helse, samt representerer en beskyttelsesfaktor for barnet i dets forsøk på å forholde seg til ulike utfordringer og belastninger i barndom og ungdom, samt voksent liv» (2017, s. 45).

Barnets tilknytningspersoner er således de som barnet har en nær relasjon til, og dette kan omhandle de sekundærrelasjonene som barnet er i daglig kontakt med, som barnehagelærerne (Drugli & Lekhal, 2018, s. 55). Denne tilnærmingen synliggjør relasjonen mellom voksen og barn, samt hvordan barn er prisgitt den voksnes nærhet og omsorg i egen utforskning av omgivelsene.

Lars Smith viser til Bowlbys forskning på tilknytning som fenomen der han uttrykker at barn kan ha flere tilknytningspersoner da de viktigste faktorene er at «noen reagerer på barnets gråt og er villige til å delta i den sosiale samhandlingen» (2002, s. 27). Sensitiviteten i tilknytningen skjer i samspillet mellom barnet og den voksne i form av anerkjennelse og forståelse for barnets kroppslige og følelsesmessige uttrykk. Drugli og Lekhal understreker dette når de skriver at «trygg tilknytning fremmes når den voksne er sensitiv og responderende overfor barnet» (2018, s. 55).

Trygghetssirkelen er et resultat av forskning på forholdet mellom barn og foreldre, og er en modell som viser hvordan barn søker omsorgspersonen som en trygg base som de kan utforske fra, samt finne trøst og nærhet om de føler seg truet. Drugli og Lekhal viser til begrepet *psykologisk ladestasjon* om små barns behov for en trygg havn å utforske fra. De vektlegger at kvaliteten på samspillet mellom voksen og barn vil påvirke barnets tilknytningsmønster (2018, s. 54). Som barnehagelærere og individer er vi ulike, og det blir derfor viktig at man i arbeidet med de yngste tilegner seg kunnskap om hvordan man kan opptre som en sensitiv og trygg voksenperson overfor barna. Askland og Sataøen understreker at tilknytningspersonen er en person som er varm, tilgjengelig, responsiv, lydhør og sensitiv (2013, s. 65). Dette er egenskaper som kan styrkes dersom man bevisst har fokus på å utvikle dem. Det er den fundamentale tryggheten som fordrer en god tilknytning og bidrar til å styrke barnas motstandskraft og gjøre de mer robuste i møte med livet. Trygghet i omgang med de nærmeste omsorgspersonene kan dermed bidra til å fremme barnets livsmestring. Killén

opsummerer det godt når hun retter fokus på at: «Trygg tilknytning legger grunnlaget for god mental helse og representerer en beskyttelsesfaktor for barnet i dets forsøk på å forholde seg til ulike utfordringer og belastninger i barndom og ungdom samt voksent liv» (2012, s. 45).

2.3 Tilvenning – En god oppstart i barnehagen

Når et barn begynner i barnehagen markerer det en stor overgang da barnets verden utvides til å inkludere andre voksne og barn, samt nye omgivelser. «For at barnehagen skal bli et positivt tilskudd i barnets liv, er det viktig med en god start» (Drugli & Lekhal, 2018, s. 106). I barnehagen vil barnet sosialiseres inn i en ny tilværelse med lek, nye relasjoner og rutiner. Tilvenningen til den nye hverdagen krever omstilling og tilpassing, der omsorg og forutsigbarhet er særs viktige elementer for å trygge både barn og foreldre i denne sårbare perioden.

I RP heter det at «personalet skal sørge for tett oppfølging den første tiden slik at barnet kan oppleve tilhørighet og trygghet til å leke, utforske og lære» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23). Som nevnt over, er trygghet et nøkkelbegrep i tilknytningen mellom barn og voksen, og jeg ser viktigheten av at man som barnehagelærer er bevisst det ansvaret man har overfor både foreldrene og barnet i å tilrettelegge en trygg overgang i tilvenningsperioden. Drugli og Lekhal understreker at «trygge barn utforsker best, også når det handler om å begynne i barnehagen» (2018, s. 107).

Foreldrene er barnets fremste omsorgspersoner. Behovet et barn har for gode og nære relasjoner vil synliggjøres når barnet ved oppstart i barnehagen skilles fra mor og far. Drugli og Undheim har i et prosjekt forsket på små barns tilvenning og fronter *primærkontaktmodellen*. Denne tas i bruk i flere barnehager der «barnet skal få anledning til å knytte tettere bånd til en eller to av personalet, og dermed muliggjøre tilknytning mellom personal og barn (2012, s. 35). Hver voksen har da et særlig ansvar for et mindre antall barn. I denne studien fant de at i barnehager som benyttet seg av denne ordningen var andelen barn med begynnervansker halvert og tilvenningen ble lettere for barnet (Drugli & Undheim, 2012, s. 35). Videre understreker de at: «Det er svært viktig at barnehagens rutiner ved oppstart er tilpasset små barns behov, slik at denne oppstarten ikke påfører småbarna unødige belastninger og stress» (Drugli & Undheim, 2012, s. 35). Faste rutiner, og én fast

kontaktperson i personalgruppen vil således gjøre det enklere for barnet å forholde seg til barnehagehverdagen, men også redusere stressnivået.

I oppstartsfasen i barnehagen kan en slik organisering ordningen inn mot tilvenning kreve at hele personalgruppen mobiliseres for å kunne imøtekomme hvert enkelt barn. Dette fordrer kunnskap om små barns tilvenningsatferd, samt hvilke væremåter og egenskaper hos de voksne som fremmer barnets trygghet. Personalledelse og pedagogisk ledelse med planlegging, gjennomføring og faglig veiledning av de ansatte er en forutsetning for å kunne tilrettelegge et best mulig tilbud for barna. På en avdeling kan det være at personalet innehar ulike kompetanser og utdanningsbakgrunner. Pedagogisk leder har derfor i kraft av både sin kompetanse og profesjon et ansvar for å utøve faglig skjønn, samt fremme barnehagen som en lærende organisasjon der hver enkelt ansatt inkluderes i kollektive læringsprosesser (Gotvassli, 2019, s. 96). Således kan den enkelte voksne tilegne seg de kunnskaper som trengs om barns behov i tilvenningsperioden, og man kan i fellesskap reflektere over hvordan ordningen fungerer.

Drugli og Lekhal skriver at «[...] trygg tilknytning fremmes særlig ved at den voksne gir barnet gode trøsteopplevelser når barnet trenger hjelp til å regulere vanskelige følelser» (2018, s. 116). Når personalet i barnehagen fordeler ansvaret for tett oppfølging vil de lettere kunne oppdage barnets utfordringer og behov, samt imøtekomme disse. Primærkontaktmodellen fremhever da at den voksne går inn i en komplementerende omsorgsrolle og utviser sensitivitet i form av å møte barnets behov for nærhet. Videre hjelper en barnet med å regulere de vonde følelsene som kan oppstå ved den gradvise separasjonen til foreldrene ved oppstart. (Drugli & Lekhal, 2018, s. 116). Det er her viktig å poengtere at primærkontakten til barnet ikke vil kunne erstatte det følelsesmessige og unike båndet barnet har til sine foreldre. Jeg tenker at der denne ordningen fungerer hensiktsmessig, vil det skape forutsigbarhet, og styrke trygghetsfølelsen til barnet dersom den voksne evner å forstå dets uttrykk og behov, samt utvikler en god relasjon til barnet. Drugli og Lekhal oppsummerer dette når de skriver at «små barn er trygge når de er sammen med voksne de kjenner, og når omgivelsene er rimelig forutsigbare for dem» (2018, s. 106).

2.4 Støttende stillas – Hjelp på veien

Jerome Bruner har, inspirert av Vygotskijs teori om den nærmeste utviklingssone, utarbeidet det pedagogiske begrepet *støttende stillas*, også kalt *scaffolding*. Her viser han til hvordan voksne kan oppetre støttende overfor barn og hjelpe de til å utføre en oppgave eller mestre noe som hjelper dem over i neste utviklingssone (Askland & Sataøen, 2013, s. 208). I samspill vil de voksne oppleve å kunne utøve større makt overfor barnet i kraft av den erfaringen og kunnskapen man har. Asymmetrien i relasjonen gjør sitt til at den voksne vil ha et betydelig ansvar for ikke å begrense barnets evner, men heller bidra til å støtte opp under det barnet kan og får til. Drugli og Lekhal understreker at det er den voksne som har ansvaret for relasjonens kvalitet mellom barn og voksen. I møte med de yngste kan denne støtten synliggjøres i form av hjelp til selvregulering knyttet til atferd og følelser (2018, s. 59).

Bruners teori om stillasbygging retter fokuset på hvordan den voksne med sin kompetanse og tilstedeværelse kan støtte barnet når det trenger det for så å trekke seg tilbake når barnet opplever å mestre oppgaven eller utfordringen (Askland & Sataøen, 2013, s. 208). Dette fordrer at relasjonen mellom voksen og barn preges av anerkjennelse og sensitivitet der man ser barna for de de er, og møter dem med tillit og respekt (Drugli & Lekhal, 2018, s. 53). Jeg tenker at den voksne her må ta barnets perspektiv, og trygge det i de situasjoner der det opplever å ikke strekke til og trenger hjelp. Den hjelpen barnet får kan bidra til å styrke tillitsforholdet mellom voksen og barn, samt bevisstgjøre barnet om at det kan støtte seg til andre, også senere i livet.

Hjelp på veien kan også gis av et annet barn, men jeg vil her rette fokuset på voksenrollen der «støtten blir utformet på en måte som fremmer barnets selvstendighet og senere gjør denne støtten overflødig» (Askland & Sataøen, 2013, s. 209). Evner den voksne å ta seg tid til barnet, og se hva det trenger, vil denne tilnærmingen gi rom for læring, prøving og feiling innenfor trygge rammer.

2.5 Den gode relasjonen

Vi mennesker er sosiale vesener og det er i samspill med andre mennesker at vi blir kjent med oss selv og vår identitet. Vi har sett at etableringen av gode relasjoner, og tilknytning tidlig i barneårene er kilden til trygghet og stabilitet. Drugli og Lekhal poengterer: «En relasjon handler om et gjensidig forhold mellom to parter som blir til i et samspill over tid (2018, s. 52). Voksen – barn – relasjonen er en viktig ressurs når livsmestring og psykisk helse skal fremmes, og det er en rekke faktorer som har innvirkning på kvaliteten i forholdet mellom

barna og de voksne. Jeg vil her gjøre rede for noen begreper: gjensidighet, anerkjennelse og omsorg, som fremmer relasjonen mellom barnet og den voksne, samt er oppsummerende for de tidligere tematikkene omtalt i teoridelen hittil. Dette fordi de i sin helhet sier noe om hvordan den voksne kan være sensitiv, og fremstå med trygghet for barna.

Drugli og Lekhal uttrykker at «gjensidighet er en forutsetning for gode relasjoner, der det for de yngste innebærer at de får en aktiv rolle i samspillet og at den voksne tilpasser egne responser» (2018, s. 52). Barna må få kjenne på at deres uttrykksmåter, både verbale og non – verbale, imøtekommes av den voksne på en adekvat og hensynsfull måte. Barns måter å uttrykke seg på må anerkjennes og forstås i lys av den de er. Askland understreker: «det direkte språket bare er en liten del av hvordan vi kommuniserer med hverandre» (2011, s. 28). I samspill med små barn betinger dette at man evner å se hele barnet, og tar seg tid til å ta deres perspektiv i møte med omgivelsene.

Videre handler gjensidighet i relasjonen om å respektere barnets verden. Her må man som følge av asymmetrien være bevisst den makten man har som voksen i møte med de yngste. Små barn er kroppslige og bruker hele seg i møte med omgivelsene, også når det gjelder å gjøre seg forstått. Dette stiller forventninger til hvordan vi lytter til barnet, for «vi må lytte til alle de uttrykkene barnet kommer med, både de verbale og de ikke – verbale» (Askland, 2011, s. 31). Jeg skriver om dette i forhold til stillasbygging, men jeg tenker at man i arbeidet med de yngste også kan hjelpe et barn videre, og tilby støtte i form av å bekrefte deres emosjoner og handlinger.

Drugli og Lekhal viser til at «når barnet svarer nonverbalt eller verbalt, er det viktig at den voksne er til stede i samspillet med blick og interesse, og inviterer til en runde til med samspill» (2018, s. 53) Gjennom smil, lyder, øyekontakt og gestikulering formidles behov og ytringer. Opplevelsen av å bli hørt og sett, i kort, hvordan en blir møtt av den voksne vil ha innvirkning på barnets selvfølelse. Askland fremholder: «Måten den voksne viser barnet oppmerksomhet på, lytter til barnets totale kommunikasjon, eller lar være å vise oppmerksomhet, er et resultat av den definisjonsmakten vi har» (2011, s. 36). Anerkjennelse blir i denne sammenheng et viktig begrep som sammenfatter at god kontakt mellom barnet og den voksne bygger på både sensitivitet, trygghet, gjensidighet og en grunnleggende respekt. En anerkjennende relasjon fordrer at den voksne lever seg inn i barnets verden, tar dets perspektiv og prøver å forstå barnet ut ifra dets egne forutsetninger (Bunkholdt, 1998, s. 95). Ved å se barnet for den det er, og fokusere på å fange opp dets signaler, toner man seg inn på barnet, dets følelser og opplevelse av omgivelsene. Drugli og Lekhal trekker frem at dersom

den voksne evner å gjøre nettopp dette, så er de sensitive og praktiserer selve kjernekomponenten i gode relasjoner og trygg tilknytning (2018. s. 116).

Videre handler et godt samspill mellom de voksne i barnehagen og barna, om omsorg. RP viser under verdigrunnlaget til at barnehagen «i samarbeid og forståelse med hjemmet, skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, samt fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Omsorg er et vidt begrep, og viser til et av de grunnleggende behovene et barn har, allerede fra fødselen av. Askland hevder at omsorg har en verdi i seg selv der «omsorgsfulle relasjoner er preget av lydhørhet, nærhet, ømhet, hengivenhet, innlevelse og evne og vilje til samspill» (2013, s. 56). Dette er faktorer som kan bidra til å fremme barnets utvikling av egen personlighet. Jeg tenker derfor at omsorg på mange måter er en forutsetning for trygghet og trivsel, og kan fungere som selve limet i relasjonen mellom voksen og barn.

Begrepet favner bredt da det sier noe om hva relasjonen bygger på og hvilken atferd hos den voksne som fremmer kontakten. Askland understreker dette når han skriver at «omsorg for barn handler om å ta hensyn til barnas beste, ha følsomhet for deres kommunikasjon og utvikling» (2011, s. 58). Barnets beste handler om dets helhetlige utvikling, der også psykisk og fysisk helse blir sentralt. Jeg mener at trygge og omsorgsfulle voksne hjelper barnet i sin egen utvikling av trygghet, tillit og selvstendighet i møte med andre. Omsorg handler om å være trygg der «den som representerer trygghet for barnet må være stabil og forutsigbar både ved å være fysisk til stede, og enda viktigere, å være stabil i forhold til følelsesmessige reaksjoner» (Askland, 2011, s. 62). Det vil på mange måter være et gjensidig forhold mellom trygghet og sensitivitet i arbeidet med de yngste, der omsorgen de får av barnehagelæreren er en viktig brobygger i forholdet mellom barn og voksen.

Omsorgsbegrepet vies også mye plass til under kapitlet barnehagens formål og innhold i RP. Der heter det: «Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for trivsel, glede og mestring» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16). Dette forutsetter kunnskap innen relasjonskompetanse hos personalet slik at de kan inngå i meningsfulle samspill, og vie oppmerksomhetskontakt til de yngste barna ut ifra deres forutsetninger. Det blir her viktig at pedagogisk leder veileder sine medarbeidere, samt er tilgjengelig i møte med både barn og voksne. Dette understreker det RP sier om barnehagen som en lærende organisasjon «der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Her frontes også ansvaret for

å ivareta relasjonene i organisasjonen, både mellom barn og voksen, mellom personalet og i møte med foreldrene. Samspillet mellom barna og de voksne utgjør kjernen i god kvalitet i barnehagen (Gotvassli, 2019, s. 136). Pedagogisk leder bidrar til å bedre kvaliteten i arbeidet dersom vedkommende motiverer resten av personalet til fokus på omsorg og herunder vektlegger det voksen – barn – relasjonen.

3. Metode

Metoden er et redskap som sier noe om hvordan vi innhenter, organiserer og tolker informasjon (Larsen, 2017, s. 17). Metoden bidrar dermed til å fremskaffe ny kunnskap om et gitt fagfelt. Innen forskningsmetode skiller man gjerne mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Problemstillingen jeg lagde forutsatte bruk av en kvalitativ metode. Jeg ønsket å få innsikt i enkeltpersoners opplevelser, meninger, tanker og erfaringer omkring de voksnes arbeid med trygghet, sensitivitet og livsmestring hos de yngste barna. Denne metoden er gunstig å ta i bruk dersom forskeren ønsker mye kunnskap om få enheter (Thagaard, 2018, s.16). Gjennom en kvalitativ tilnærming ville jeg kunne forvente variasjon i svarene til informantene, samt at funnene ikke ville kunne tallfestes eller fokuseres mot utbredelse slik som en kvantitativ forskningsmetode tar sikte på (Larsen, 2017, s. 25).

3.1 Kvalitativ forskningsmetode

Intervju er en metode innen kvalitativ forskning. «Formålet med et intervju er at vi får fylldige og omfattende kunnskaper om hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon, og hvilke synspunkter og perspektiver de har på temaer intervjuet handler om» (Thagaard, 2018, s. 89). Jeg var interessert i informantenes syn på de temaer som inngår i problemstillingen min. Jeg valgte å intervju pedagogiske ledere. Grunnen til dette er at de gjennom sin stilling innehar både kompetanse og kvalifikasjoner om små barn, samt at de i løpet av en arbeidsdag gjør seg opp nyttige erfaringer innen tematikken i min oppgave.

Intervjuguide og forarbeid

Jeg utarbeidet en intervjuguide som informantene fikk tilsendt i forkant av intervjuene, og som gav mulighet til å reflektere rundt spørsmålene før selve intervjuet. Spørsmålene tok utgangspunkt i sentrale tema i problemstillingen.

Et intervju er en samtale mellom forskeren og informant, om et gitt tema som de begge har interesse av og fordyper seg i (Bergsland & Jæger, 2014, s. 72). Kvalitet på intervjuet og samtalen avhenger av et godt forarbeid. Det ble viktig å tilegne seg kunnskap om temaet i form av teoretisk forståelse som grunnlag for hvordan man kunne forme og stille de riktige spørsmålene for å få pålitelige svar. Jeg ønsket å stille åpne og relevante spørsmål som kunne oppmuntre informantene til å dele av egne erfaringer, samt gi utfyllende svar (Thagaard, 2018, s. 95).

Jeg laget presise spørsmål, og oppfølgingsspørsmål, som var kategorisert ut ifra hvilke tema de omhandlet. Således var intervjuet strukturert der informantene fikk tildelt og gav svar på likelydende spørsmål. Når deltakerne svarte på de samme spørsmålene, ville det også være enklere å kunne gjøre en sammenligning av svarene i etterarbeidet. Dette var hovedgrunnen til at jeg valgte en strukturert tilnærming.

3.2 Valg av informanter

Problemstillingen min omhandler hvordan de voksne arbeider for å fremme barns livsmestring. Det ble gjort et strategisk utvalg av informanter, pedagogiske ledere, da de har det overordnede ansvaret for barna, samt rettleider de andre voksne på avdelingen. Deltakerne ble systematisk valgt basert på den kompetansen eller de kvalifikasjonene som er formålstjenlige når det gjelder å få svar på problemstillingen (Thagaard, 2018, s. 54). Jeg tenkte tidlig at jeg ikke ønsket å intervjuer for mange, da en kvalitativ forskningsprosess handler om å gå i dybden på de temaer man har valgt. Jeg bestemte meg i første omgang for å intervjuer to pedagogiske ledere i to ulike barnehager, men fikk gjort en avtale med en tredje pedagogisk leder på et senere tidspunkt. Dette var i hovedsak for å sikre nok en informant dersom noen eventuelt ikke lenger hadde mulighet til å stille. Jeg hadde således tre informanter, der to var mine praksislærere fra studieløpets ulike praksisperioder og den siste ble rekruttert gjennom bekjentskap.

Jeg har valgt å gi informantene fiktive navn og vil benytte disse gjennom oppgaven. «Karianne» har jobbet i barnehage i flere år, men var formelt ferdigutdannet i 2016. «Anne» har jobbet 11 år som pedagogisk leder. «Ingrid» ble ferdigutdannet i 1993, og har med dette flest yrkesaktive år bak seg. Alle hadde lang erfaring i arbeid med de yngste barna i barnehagen, noe jeg var godt kjent med på forhånd gjennom tidligere samtaler om deres erfaring og utdanning. Jeg var således bevisst i utvalget, og tenkte at de ville inneha

tilstrekkelig kunnskap om temaet, og kunne gi relevant innsamlingsmateriale.

3.3 Gjennomføring av intervju

I ett av intervjuene var jeg fysisk til stede i barnehagen sammen med informant, og intervjuet ble gjennomført på et av møterommene. Her satt vi uforstyrret og dette var kjente omgivelser for oss begge. Utformingen av rommet med kontorstoler og bord gav gunstige rammer for intervjusituasjonen der vår plassering overfor hverandre etablerte en god og tillitsfull atmosfære (Thagaard, 2018, s. 105). Informant «Karianne» fremsto rolig og avslappet, og vi hadde god blikkontakt under intervjuet. Det var viktig for meg å vise interesse og engasjement i samtalen, og jeg opplevde å ha en god balanse mellom å lytte, samtidig som jeg noterte. Thagaard fremhever at denne balansen handler om å ta regi over intervjusituasjonen der aktiv lytting, respons i form av tilbakemeldinger og et tydelig kroppsspråk bidrar til å utvikle intervjuet videre (2018, s. 100). Intervjuet var formelt, men oppvarmingsspørsmål og innslag av litt humor underveis gav positive reaksjoner som bidro til å skape tillit, samt en trygg og god intervjusituasjon.

De to andre intervjuene ble utført digitalt som følge av den pågående Corona – pandemien. Intervju via internett kan skape utfordringer, men min helhetlige opplevelse er at dette gikk etter forholdene bra. Gjennom den digitale tjenesten, *Zoom*, fikk jeg gjort møteavtaler med informantene hver for seg, og vi så og hørte hverandre godt under selve intervjuene. Det ble således gjennomført synkrone intervjuer der deltakerne gav direkte respons på spørsmålene og det gav en opplevelse av å sitte ansikt – til – ansikt (Thagaard, 2018, 110). Jeg var bevisst min rolle som forsker og intervjuer i forhold til å skape en god relasjon til informantene da denne rammen for intervjuene skapte distanse siden vi ikke var fysisk til stede i samme rom. Dette var særlig viktig i intervjuet av «Ingrid» da jeg ikke hadde kjente henne like godt.

I utførelsen av et intervju vil intervjusituasjonen ha innvirkning på intervjuets kvalitet, samt forskerens evne til å bidra til at intervjuet flyter godt (Thagaard, 2018, s. 101). Det var her viktig å prøve å holde blikkontakt, samt gi tilbakemelding i form av verbale uttrykk under intervjuet for å signalisere interesse og en aktiv tilstedeværelse.

3.4 Analyse av data

I etterkant av hvert enkelt intervju, leste jeg over de notater og refleksjoner jeg hadde nedtegnet. Dette ble gjort med en gang etter at intervjuene var gjennomført. Jobben med å bearbeide innholdet innebar da å renskrive egne kommentarer, og lage et referat fra intervjusituasjonen. Jeg skrev også om svarene fra dialekt til bokmål. Denne prosessen krevde ikke mye tid, og hovedfokuset for analysearbeidet ble rettet mot å studere teksten for å se mønstre og sammenhenger kjennetegnet av koding og kategorisering av innholdet (Larsen, 2017, s. 113). Datamaterialet i denne kvalitative studien ble dermed analysert ved bruk av temaanalyse.

Formålet i en temaanalyse er at man sammenligner data fra deltakerne for å kunne utvikle en dypere forståelse av hvert enkelt tema (Thagaard, 2018, s. 169). Denne analytiske tilnærmingen tar sikte på å kode og klassifisere datamaterialet og her kan man ta utgangspunkt i de tematikker som belyses i problemstillingen. Larsen uttrykker at denne fasen handler om å tolke funnene, da man begrenser datamengden og retter fokuset på den informasjonen som er relevant for studien (2017, s. 114). I min intervjuguide kategoriserte jeg spørsmålene ut ifra følgende overordnede kategorier: livsmestring, voksen – barn – relasjonen, sensitivitet og trygghet. På denne måten kunne jeg foreta en temaanalyse der jeg gikk i dybden på datamaterialet og forsøkte å finne ut hva informantene hadde sagt om de ulike temaene. Thagaard viser til at man i arbeidet med å dele teksten inn i kategorier kan ta i bruk en deduktiv eller induktiv tilnærming (2018, s.154). Jeg har anvendt en deduktiv tilnærming da kategoriene er begreper hentet fra teori, og som belyses i problemstillingen. Kategoriene ble satt inn i en tabell der informantenes svar på de ulike temaene kunne sammenlignes.

3.5 Metodekritikk

I en forskningsprosess vil fordeler og ulemper med ulike valg bli synliggjort, som for eksempel i valg av metode, utvalg og intervjuprosedyrer. Disse forholdene vil si noe om prosjektets troverdighet. I det følgende vil jeg rette søkelyset på prosjektets pålitelighet, gyldighet og overførbarhet for å evaluere det metodiske arbeidet (Thagaard, 2018, s.200).

Pålitelighet

Thagaard viser til at «vi argumenterer for påliteligheten, også kalt troverdigheten, av prosjektet ved å gjøre rede for de fremgangsmåtene vi har benyttet for å utvikle data» (2018, s, 200). Når jeg forklarer hvordan jeg utarbeidet problemstillingen og intervjuguiden med

utgangspunkt i denne, samt beskriver hvordan de tre intervjuene ble gjennomført, styrker det prosjektets pålitelighet. Jeg skrev en innledning i intervjuguiden der begrepet sensitivitet ble forklart nærmere, da dette for noen ikke er et begrep som brukes i like stor grad i dagligtale. Her gav jeg informantene innsikt i hva sensitivitet er, og dette kan ha bidratt til å rettlede dem i deres svar på spørsmålene. Dette vil kunne øke troverdigheten til prosjektet.

Gyldighet

Når jeg gjør rede for den strategiske utvelgelsen av informanter med fokus på at de dataene jeg samlet inn ville kunne representere fenomenet som skulle undersøkes, sier dette noe om prosjektets gyldighet (Bergsland & Jæger, 2014, s. 80). Ett av intervjuene ble gjennomført ansikt – til – ansikt, og de to andre digitalt. En kritikk i denne studien er at intervju over internett skaper en distanse til informantene som virker inn på den personlige kontakten, og opplevelsen av intervjuet. Dette kan ha påvirket svarene da ansikt – til – ansikt kontakten gir forskeren bedre muligheter til en helhetlig tolkning av utsagnene da man ved fysisk tilstedeværelse også kan lese intervjupersonens kroppsspråk (Thagaard, 2018, s. 111).

Videre opplevde jeg også et avbrudd i den digitale tilkoblingen i ett av intervjuene, og dette kan ha forstyrret informanten og flyten i samtalen. Jeg opplevde likevel at vi hentet oss godt inn igjen. Informantenes svar på spørsmålene baserte seg på deres kompetanse og erfaring innenfor de ulike temaer som ble tatt opp, og innsamlede dataen var i sin helhet relevante for det temaet som skulle undersøkes i prosjektet.

Overførbarhet

«Generalisering vil i kvalitative studier handle om overførbarhet og om forståelsen av min studie kan være relevant i en større sammenheng» (Bergsland & Jæger, 2014, s. 80). Mine data baserer seg på svar fra tre informanter. Resultatet av min undersøkelse kan være relevant i tilfeller der andre barnehagelærere kan kjenne seg i igjen i beskrivelser gitt om viktigheten av trygghet og sensitivitet i relasjonen mellom voksen og barn.

3.6 Etiske refleksjoner

Behandlingen av personopplysninger er en sentral del av forskningsetikk (Bergsland & Jæger, 2014, s. 83). Informantene ble orientert om undersøkelsens formål, samt muligheten til å trekke seg, gjennom et samtykkeskjema. Dette ble, sammen med intervjuguiden, tilsendt informantene i forkant av intervjuene. For å ivareta deres personvern opplyste jeg

informantene om at det ville bli brukt fiktive navn i og om funnene i besvarelsen. Dette handler om konfidensialitet som innebærer at deltakerne har rett til beskyttelse av sitt privatliv (Thagaard, 2018, s. 205). I forberedelsene til intervjuene var jeg bevisst min rolle som forsker i forhold til ikke å hente inn kontaktopplysninger, ei heller stille utdypende personlige spørsmål da deltakerne kunne få opplevelsen av å bli gjenkjent i sitater og utsagn. Ved å omsette deres fra dialekt til bokmål, har jeg bevart innholdet, og samtidig sikret deltakernes anonymitet (Thagaard, 2018, s. 206).

4. Funn og drøfting

I denne delen av oppgaven vil jeg gjøre rede for, samt drøfte mine funn fra intervjuene med de utvalgte pedagogiske lederne. Det kom frem av analysearbeidet at det var de tre kategoriene: livsmestring, trygg tilknytning og betydningen av trygge og sensitive voksne som var særlig fremtredende og interessante. Jeg vil her, med utgangspunkt i disse faktorene, drøfte det innsamlede datamaterialet fra intervjuene opp mot relevant litteratur og teoretiske perspektiver.

4.1 Livsmestring hos de yngste i barnehagen

Livsmestring er et forholdsvis nytt, men mye brukt begrep i skole – og barnehagesammenheng i dag. Med bakgrunn i RP, av 2017, samt fremhevet i styringsdokumentene, var det interessant for meg å finne ut hva informantene legger i begrepet livsmestring. Det var tydelig at alle tre hadde sine klare meninger om hva livsmestring handler om i møte med de yngste barna i barnehagen, og hvilke faktorer som bør vektlegges for å fremme livsmestring.

Informantene trekker frem at livsmestring handler om hvordan man håndterer livets ulike faser. Dette kommer til uttrykk når «Karianne» sier: *«Det handler om å være trygt plantet i seg selv, slik at man kan tåle det livet bringer av både godt og vondt. Man må være rustet når livet buttrer imot også»*. Hun trekker frem en god selvfølelse, fellesskap og tilhørighet som sentrale elementer i hvordan et barn lærer å mestre livet. «Anne» hadde en lignende forståelse av begrepet i utsagnet: *«Det innebærer å mestre livet på best mulig måte, og på flere plan. Livsmestring handler mye om hvordan man håndterer det livet har å by på av medgang og motgang»*. Videre gir «Ingrid» uttrykk for kompleksiteten i begrepet og at det rommer mye, ved å rette fokus på både helse og rollen man har som voksen:

«Livsmestring handler om den fysiske mestringen i praksis, men like mye den psykiske helsen. Blant de minste ungene handler det mye om trygghet, nærhet og omsorg. Det er viktig å ha i bunn».

I svarene fra informantene blir livsmestring som begrep beskrevet med fokus på både psykisk og fysisk helse, hvordan man har det med seg selv og evnen til å stå i motgang. Dette underbygger Rammeplanens forståelse av livsmestring og helse når det gjelder å se psykisk og fysisk helse i sammenheng, samt at barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted (2017, s 13). Når livsmestring her omtales som det å skulle mestre livet, der trygghet og omsorg er grunnleggende, understrekes Drugli og Lekhals syn der det handler om å ruste barn og unge i møte med de krav og forventinger som stilles i dagens samfunn (2018, s. 29).

Videre la Hedvig Montgomery hovedvekten på de voksnes tilstedeværelse, evne til å hjelpe barna videre og ikke skjerme de for livets utfordringer. I spørsmål om hvordan man som pedagogisk leder og barnehagelærer kan fremme livsmestring legger informantene på sin måte vekt på trygge, sensitive og forutsigbare voksenpersoner i barnas liv. «Karianne» sier at: *«Vi må være sensitive voksne og «tune oss inn» på hvert enkelt barn, se deres behov, men også utfordre dem».* Jeg opplever at dette underbygger Montgomerys utsagn og at det er på denne måten vi kan hjelpe dem igjennom livets opp – og nedturer.

Da jeg spurte «Anne» om hvordan man kan arbeide for å fremme livsmestring hos de yngste hevder også hun at: *«ved at barnet møter anerkjennende voksne som er sensitive og lydhøre overfor dem, så vokser barnets tro på egne evner. Det er nok her hele nøkkelen ligger».* Dette viktige aspektet ved utviklingen av barns evne til å mestre livet gjenspeiler seg i litteraturen til Drugli og Lekhal der de viser til at det handler om å imøtekomme barnas behov for nettopp trygghet, lek og mestring (2018, s. 31). Dette er noe man som barnehagelærer kan bidra med dersom man er bevisst sin rolle og aktivt arbeider for at de yngste opplever en hverdag preget av trygge og forutsigbare rammer, samt omsorgsfulle voksne som anerkjenner dem. «Ingrid» sier at det: *«handler om å gi støtte til barna, la de få prøve selv og at du er til stede og hjelper dem over små hindre».* Robusthet og motstandsressurser kan her styrkes i samspillet mellom barn og voksen.

4.2 Trygg tilknytning

I teoridelen om tilknytning og tilvenning viser jeg til trygghet som en forutsetning i et barns egen utforskning og at den trygge tilknytningen barnet får til sine omsorgspersoner er med på å gjøre de mer robuste (Drugli & Lekhal, 2018, s. 54). Etter foreldrene, blir de ansatte i barnehagen noen av barnas fremste tilknytningspersoner, kilden til nærhet og ifølge *trygghetssirkelen*, en trygg havn som barna kan utforske fra (Powell et al., 2015, s. 47). Det er i samspill med omsorgsfulle og stabile voksne at barnet opplever barnehagen som et trygt sted å være. Trygghet er dermed en viktig faktor når motstandsressurser skal bygges, og dette kan fremme livsmestringen. Jeg tenker at etableringen av trygghet tidlig i barneårene er med på å legge et godt grunnlag hos barnet, samt at det vil ha verdi også senere i livet. Informantene kom stadig tilbake til hvor viktig trygghet var i arbeidet med de yngste.

I intervjuene ble deres meninger om trygg tilknytning mye omtalt der de ved flere anledninger snakket varmt om *primærkontaktsystemet*. Små barn er prisgitte sine omsorgspersoner, og da særlig ved oppstart når alt er ukjent og nytt. En god start i barnehagen er en forutsetning for at tiden her skal bli et positivt tilskudd i barnets liv (Drugli & Lekhal, 2018, s. 106).

På spørsmål om hvordan de arbeider for å legge til rette for trygge og forutsigbare rammer i hverdagen sier «Karianne»: «*Først og fremst har vi primærkontaktsystemet. Her sikrer vi at alle blir sett, spesielt ved oppstart*». Hun legger til at noen barn må de jobbe mer med for å komme inn på, og det gjelder også i møte med foreldrene. «Ingrid» forteller: «*Vi arbeider med et primærkontaktsystem og det blir assistentene og fagarbeiderne også med på. Her inkluderes både foreldre og barn.*» Hun viser til at primærkontaktsystemet er noe de har arbeidet med i mange år, og at de i tillegg har deltatt på noen forskningsprosjekter som blant annet «*Trygg før 3*». Dette er et prosjekt som fremdeles pågår, men har bidratt til kompetanseheving og et bedre læringsmiljø.

Når denne ordningen med primærkontakt ble brukt i barnehagene til to av informantene og de hadde positive erfaringer, var det interessant for meg å legge vekt på tilvenningsperioden som en viktig fase for etableringen av trygghet tidlig hos barnet. Som barnehagelærer kan arbeidet med å fremme trygge og forutsigbare rammer tidlig i barnets liv, bidra til å fremme livsmestring. RP skriver at personalet skal sørge for en tett oppfølging den første tiden, og ser dette i sammenheng med opplevelsen av tilhørighet, og trygghet til å leke, utforske og lære (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23). Dette støtter opp under det «Karianne» sier om at primærkontakter er spesielt viktig ved barnets oppstart i barnehage.

Primærkontaktordningen fremhever at personalet har en sentral rolle i å være både sensitive og trygge, samt ha kunnskap om hva små barn trenger. Videre er det positivt at «Ingrid» forklarer at assistentene og fagarbeiderne også inkluderes i tilretteleggingen av tilvenningsperioden for de yngste. De kan ha ulike utdanningsbakgrunner og kompetanse om barn. For at oppstarten skal bli forutsigbar og trygg er det en viktig faktor at hele personalgruppen deltar i både planleggingen og gjennomføringen, av de tiltak en ønsker å rette fokus på når barna starter i barnehagen. Gotvassli fremholder at samspillet mellom barna og de voksne utgjør kjernen i god kvalitet i barnehagen (2019, s. 136). Pedagogisk leder kan her bedre kvaliteten i arbeidet gjennom å tilrettelegge for at hele personalgruppen arbeider sammen til det beste for barna. Dette starter med å gi barna positive opplevelser og erfaringer når det de begynner i barnehagen.

«Ingrid» forteller videre: *«Vi legger til rette for trygge og forutsigbare rammer i hverdagen i kraft av å være oss selv. Primærsystemet gjør at vi lærer oss å kjenne alle ungene godt, og det gir også en trygghet til foreldrene»*. Hun trekker frem at denne ordningen gjør personalet bevisst samspillet man har med barna og at det gjør at de «leser» barna godt, samt kan være der for dem. «Ingrid» forteller at tryggheten skapes i kraft av at barnehagelæreren er seg selv. Jeg tenker at i dette ligger det en grunntanke om at omsorgspersonen skal fremstå som en trygg base, som barnet er i daglig kontakt med og søker nærhet hos. Det er i et slikt nært samspill at den voksne kan være oppmerksom, og imøtekomme barnets behov for trøst, hjelp, respondere på dets signaler og være til stede for det. Omsorgsbegrepet blir her fremtredende når den voksne er stabil og forutsigbar gjennom å tilpasse sine følelsesmessige reaksjoner i samspillet (Askland, 2011, s. 62). Barnet kan på sin side betrakte den voksne som en *psykologisk ladestasjon*, der de opplever at behovene deres møtes og de blir oppmuntret til videre lek og utforskning.

Erfaringene til de to informantene når det gjelder å ta i bruk primærkontaktordningen, da spesielt i tilvenningsperioden, samstemmer med Drugli og Undheims funn i sin studie av ordningen. De viser at denne muliggjør tilknytning mellom personalet og barna, samt trygger dem i oppstartsperioden i barnehagen (2012, s. 35). Primærkontaktsystemet er en ordning som er gunstig og ta i bruk, da man som barnehagelærer kan legge grunnlaget for en nær relasjon til både foreldre og barn bygget på trygghet, forutsigbarhet og tillit. «Karianne» understreker dette ved å fortelle at:

«Vi bruker god tid på tilvenningsperioden. Primærkontaktsystemet trygger både foreldrene og barnet, det handler da også om foreldresamarbeid».

Begge informantene ser ut til å legge vekt på at denne ordningen også fremmer tryggheten hos foreldrene, og dette er positivt da de er barnas fremste tilknytningspersoner og kjenner sine barn best. Tid er også en viktig komponent her da tilvenningsperioden er en prosess der barnet gradvis skal tilpasse seg en ny hverdag i barnehagen. Jeg viser til Drugli og Lekhal i forbindelse med tilvenning der de skriver at: «små barn er trygge når de er sammen med voksne de kjenner, og når omgivelsene er rimelig forutsigbare for dem» (2018, s. 106). Som barnehagelærer har man et ansvar for å tilrettelegge overgangen til barnehagen på best mulig måte både for barnet og foreldrene. «Karianne» legger vekt på personalets rolle i arbeidet med primærkontaktsystemet da hun sier at: «*Vi snakker mye om hvilke holdninger og verdigrunnlag som skal være gjeldende, der det er viktig å ha et godt barnesyn og menneskesyn*».

I besvarelsen hennes viser hun til den pedagogiske ledelsen og at det er viktig at man snakker sammen om hvilken kultur man ønsker å ha på avdelingen i arbeidet med barna. Hvordan den enkelte avdeling velger å organisere både tilvenningsperioden og tilrettelegge god oppfølging av hvert barn resten av året, er pedagogisk leder sitt ansvar. Som leder er det da viktig at man i fellesskap med resten av personalet snakker om hvilke holdninger som er gjeldene, og hva som ligger i et positivt barn – og menneskesyn. Jeg mener at dette samsvarer godt med Gotvasslis perspektiv på barnehagen som en lærende organisasjon der kollektive læringsprosesser åpner for refleksjon i fellesskap, som blant annet hvordan tilvenningsperioden skal organiseres. Det er interessant at hun snakker om barnesyn og menneskesyn fordi det har med hvordan den voksne ser på barnet, går ut ifra dets forutsetninger, samt møter det med respekt og anerkjennelse for den det er. Dette er elementer som virker inn på voksen – barn – relasjonen og etableringen av trygghet.

«Anne» viser ikke til primærkontaktsystemet, men forklarer likevel at det er en forutsetning for de yngste at de møter de samme voksne hver dag og at dette gir stabilitet. Hun legger til at: «*Dagsrytmen er viktig, og organiseringen av dagen skal være forutsigbar*». Selv om hun ikke gir uttrykk for at deres avdeling praktiserer primærkontaktmodellen, poengterer hun at det er viktig at barnet ikke opplever mye utskiftning av voksne, men at det får knytte seg til sine tilknytningspersoner som en kilde til trygghet.

4.3 Betydningen av trygge og sensitive voksne

I intervjuene av de tre pedagogiske lederne snakket vi mye om både trygghet og sensitivitet i arbeidet med de yngste. Informantene hadde klare meninger og tanker om hva som er viktige elementer i en god voksen – barn – relasjon, der dette også ble sett i lys av hvordan man kan fremme livsmestring.

«Karianne» forteller at man må: *«være en sensitiv voksen i den grad at man er sensitiv for barnas kroppslige uttrykk.»*. Hun legger vekt på at når den voksne tar seg tid til å se hele barnet vil det gi grobunn for god kontakt mellom barnet og den voksne. «Anne» sier på sin side at det som er viktig i en god voksen – barn – relasjon er: *«tilstedeværende og sensitive voksne som evner å se barnet, og å møte barnet på det barnet står i»*. Hun utdyper at sensitivitet også handler om å lytte slik at man fanger opp det barnet gir uttrykk for. «Ingrid» forteller: *«Det handler om å være rolig og trygg, og om å ha kjennskap til ungene»*. Når begrepene sensitivitet, tilstedeværelse og trygghet brukes i svarene til informantene, understreker de at dette er elementer de anser som sentrale i beskrivelsen av en god relasjon mellom barn og voksen. Jeg vil si at dette samsvarer godt med det Drugli og Lekhal skriver om å *«[...] se det enkelte barn for den det er, samt ha respekt for deres egen opplevelse»* (2018, s. 53). På denne måten anerkjenner omsorgspersonen barnet og tar ansvaret for relasjonen. Til sammenligning med de to andre informantene på spørsmålet om hva de mener er viktig i en god voksen – barn relasjon, skiller «Ingrid» seg likevel ut da hun viser til trygghet, støtte og respekt:

«Du er en trygg og forutsigbar voksen som gir støtte og viser at du er til å stole på. Du må respektere ungene og følelsene til barnet det gjelder. Ungene skal vite hvor de har deg».

Dette synes jeg var interessant da hun gjennom en litt annerledes tilnærming viser at det handler om å være sensitiv, men at hun også retter fokuset på den voksnes evne til å være en trygg base i form av tillit, forutsigbarhet og anerkjennelse. Innholdet i *trygghetssirkelen*, når det gjelder nærhet til omsorgspersonen, blir her synliggjort. Trygghet er en forutsetning for gode relasjoner, og særlig i møte med de yngste. «Karianne» sier er at de bruker trygghetssirkelen: *«Vi er på deres nivå, tuner oss inn på barna og er lydhøre»*. Hun trekker frem et eksempel i forhold til samlingsstunder, med sang og musikkinstrumenter, der hun er opptatt av at ungene skal få komme og gå i rommet, der voksne gir dem trygghet, tillit og rom til å mestre uten at kravene er for store. Måten hun forklarer hvordan *trygghetssirkelen* her praktiseres i en felles aktivitet i barnehagen mener jeg fremhever de voksne som tilgjengelige, og sensitive tilknytningspersoner, som barnet selv kan oppsøke som en trygg base (Askland,

2013, s. 65). Samtidig er en slik aktivitet en god arena for gjensidig samspill, der barn og voksne kan være til stede med hele seg.

Videre gir «Karianne» uttrykk for asymmetrien i forholdet da hun snakker om å være sensitiv og trygg i form av å være bevisst hvordan man kommuniserer med barnet. Hun forteller at: *«Vi møter ungene med et åpent sinn, og er sensitive i form av at ulike barn trenger ulik tilnærming. Det er viktig å snakke med dem, og ikke bare til dem»*. Maktforholdet i relasjonen vil påvirke hvordan man kommuniserer og er i samspill med hverandre, og dersom barnet føler seg sett og hørt vil det påvirke opplevelsen av trygghet i møte med den voksne. «Anne» legger uttrykkelig vekt på dette når hun legger til: *«Det er viktig å ha et tydelig kroppsspråk, ikke snakke i hjel det som skjer, men være der og la barnet få tid»*. De yngste barna i barnehagen vil kunne uttrykke seg gjennom gester, ansiktsuttrykk og lyder, da deres språklige utvikling i de tidlige barneårene bærer preg av mye non- verbal kommunikasjon. Dette fordrer at barnehagelæreren evner å ta barnets perspektiv og i sitt arbeid er lydhør, imøtekommende og åpen for deres innspill. Askland skriver at det handler om å lytte til barnets totale kommunikasjon, noe den voksne gjør om en lar barnet få slippe til, og er tålmodig (2011, s. 36).

Når jeg spør informantene om hvordan sensitivitet og trygghet i form av anerkjennelse og lydhørhet fremmer barnets livsmestring, er dette noe de alle ser på som avgjørende faktorer i relasjonen med barnet. «Karianne» uttrykker: *«Vi viser at vi setter pris på hvem de er, barnets egenart. De skal kjenne seg betydningsfulle, og vi skal ikke bare anerkjenne det de gjør»*. Hun understreker dette ved å legge vekt på at personalet må ned på gulvet og være tilgjengelig med hele seg. Drugli og Lekhal viser til at man som voksen skal tilpasse sine responser samt møte dem med tillit og respekt for deres egen opplevelse (2018, s. 52). «Inger» retter fokuset på voksenrollen og sier:

«Anerkjenn ungen for den den er. Vær der og gi støtte. Det er viktig at de får lov til å prøve, at man gir de støtte og så trekker seg tilbake når det trengs.»

Som barnehagelærer har man gjennom erfaring og kunnskap om barn muligheten til å bidra til barnets utvikling. RP skriver at barnehagen skal legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet, som grunnlag for trivsel, glede og mestring (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16). I samspillet med den voksne legger «Inger» vekt på anerkjennelse og støtte som sentrale komponenter i utviklingen av et barns livsmestring. Dette fordrer at den voksne ser hva barnet kan, er sensitiv for dets uttrykk og gir dem tryggheten til

å prøve i møte med en utfordring. Jeg tenker her at Bruners teori om *stillasbygging* blir fremtredende, da sensitive og trygge voksne er tilstede for å gi barnet den hjelpen det trenger og på den måten fremmer barnets selvstendighet (Askland & Sataøen, 2013, s. 200). Når barnet har mestret noe nytt, kan den voksne trekke seg tilbake. «Anne» forklarer at det også handler om å anerkjenne følelsene til barnet når hun sier: «*Man kan være et støttende stillas i barnets emosjonsutvikling, det tenker jeg er viktig. En god voksen evner å vise barnet at jeg ser deg*». Hvordan man håndterer livet handler ikke bare om det man gjør, men også om den psykiske helsen, følelser og tanker. Støtten et barn får kan synliggjøres i form av hjelp til selvregulering av både atferd og følelser (Drugli & Lekhal, 2018, s. 59). Voksne som setter ord på, og imøtekommer barnet, kan hjelpe det til å håndtere de vanskelige følelsene når livet blir utfordrende.

RP legger vekt på at barna skal få støtte i å mestre motgang og bli kjent med egne og andres følelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). I sammenheng med det rammeplanen her sier vil jeg trekke inn «Kariannes» meninger om følelser og de voksnes rolle. Hun sier at: «*Det er lov å være sint og krangle. Det er en måte barna blir kjent med hverandre og hverandres grenser. Vi hjelper dem til å løse det som er vanskelig*». Senere i livet kan støtten barnet får, gjøre sitt til at barnet er bedre rustet i møte med lignende, utfordrende situasjoner.

Informantene viser i svarene sine at de på ulike måter har erfart at trygge og sensitive voksne har betydning for de yngstes trivsel, lek, utforskning og livsmestring i barnehagen. Gjennom å være anerkjennende, lydhør og tilstede opptrer den voksne med omsorg og nærhet i samspill med barnet. Jeg har tidligere beskrevet omsorgsbegrepets kompleksitet. Både i arbeidet med trygghet og sensitivitet vil de voksne fremstå som omsorgsfulle i den grad at de tar hensyn til barnas beste, støtter barnet i dets utvikling og har følsomhet for deres kommunikasjon (Askland, 2011, s. 58) Om barnet skal utvikle en robusthet og bli trygg i seg selv, er det avhengig av gode voksne som utøver både trygghet og sensitivitet i samspill med barna. Den trygge tilknytningen fremmer mellom annet barnets mentale helse, og kan være en beskyttelsesfaktor når barnet må forholde seg til livets utfordringer (Killén, 2012, s. 45). Jeg synes at «Anne» oppsummerer det godt når hun uttrykker: «*Det er viktig at barnet møter voksne som tror at du kan. Om ikke du gjør det, så får du ikke helt troen på deg selv*». Her understreker hun den sentrale barnehagelærerens sentrale plass. Bevissthet rundt måten man arbeider med de yngste, kan ha positive ringvirkninger knyttet til barnets utvikling av trygghet og robusthet.

5. Avslutning

I denne bacheloroppgaven har jeg tatt for meg følgende problemstilling:

Hvordan kan de voksnes arbeid med sensitivitet og trygghet i voksen – barn – relasjonen fremme livsmestring i møte med de yngste barna i barnehagen?

For å innhente aktuell informasjon gjennomførte jeg kvalitative intervju med tre pedagogiske ledere i ulike barnehager. Hensikten med dette var å få innsyn i deres erfaringer fra arbeid med de yngste barna, samt deres tanker og oppfatninger om hvordan livsmestring kan fremmes i barnehagen. Jeg har gjennom arbeidet med denne bacheloroppgaven fått en bedre forståelse for begrepet livsmestring, samt viktigheten av trygghet og sensitivitet i relasjonen mellom voksen og barn.

Når livsmestring skal fremmes hos de yngste barna i barnehagen vil det være mange elementer som er relevante å sette søkelyset på. Innledningsvis skrev jeg at trygghet og sensitivitet i tilnærmingen til barna og deres perspektiv er faktorer jeg ville se nærmere på da de kan ha innvirkning på hvordan den enkelte mestrer livet. Jeg føler at jeg gjennom denne prosessen har evnet å fokusere på både trygghet og sensitivitet, samt vise til hvordan disse betydningsfulle begrepene blir gjeldende både i tilvenningen, i relasjonen mellom voksen og barn, og i det pedagogiske arbeidet.

Hovedfunnene knyttet til hvordan livsmestring kan fremmes i arbeidet med de yngste er at det handler mye om etableringen av trygghet, og tillit tidlig i voksen – barn – relasjonen. I intervjuene med informantene er det tydelig at de vektlegger trygghet i tilknytningen. De voksne viser omsorg og er til stede med hele seg og evner å fange opp det barnet signaliserer. Når den voksne uttrykker anerkjennelse, er lydhør og bevisst asymmetrien i forholdet skaper det en trygghet der barnet kan få komme med hele seg. *Trygghetssirkelen* er en god modell å ta i bruk for å beskrive barnets behov for omsorgspersoner som kjenner det godt og vet hva det trenger. Dette gjelder både i form av å håndtere de vanskelige følelsene som kan oppstå i adskillelsen med foreldrene ved oppstart, og i de situasjoner der barnet trenger hjelp og støtte i utviklingen. Informantene løftet frem *primærkontaktsystemet* som en god ordning, samt så verdien av at barna forholder seg til de samme voksenpersonene, da dette bidrar til stabilitet og forutsigbarhet. En trygg start i barnehagen, etterfulgt av faste rutiner og en dagsrytme bidrar til å skape en barnehagehverdag som fremmer trivsel, lek og mestring innenfor trygge rammer.

Informantene beskrev den voksnes tilstedeværelse, nærhet og anerkjennelse i samspillet som avgjørende for de yngste barnas utvikling, også i møte med utfordringer senere i livet. I RP heter det at barna skal: «få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). I voksen – barn – relasjonen fordrer dette at den voksne gir støtten det trenger, for så å trekke seg tilbake når utfordringen er håndterbar for barnet. Her får barnet erfare at de voksne er til å stole på, samt at de har tro på dets evner. Robusthet og motstandsressurser bygges her i samspillet mellom voksne og barn med utgangspunkt i en grunnleggende tillit og trygghet.

Jeg har videre sett på den sentrale oppgaven pedagogisk leder har i å tilrettelegge tilvenningsperioden, samt det pedagogiske opplegget til barnas beste. Oppstarten i barnehagen, der barnet skal tilpasse seg den nye hverdagen med andre barn og voksne, synliggjør dets sårbarhet i møte med stressende og krevende situasjoner. Møter i personalgruppen åpner for kollektive læringsprosesser der en kan samarbeide og drøfte hvordan en kan arbeide med tilrettelegging for det enkelte barn, samt inkludere foreldrene. Dette kan gi personalet et felles utgangspunkt i hvilke holdninger og væremåter som er gjeldende når trygghet og sensitivitet skal fremmes i arbeid med de yngste. Livsmestring hos de yngste kan således handle om kvaliteten på voksen – barn – relasjonen sett i lys av den helhetlige forståelsen av de elementer som belyses i både teori, funn og drøfting.

Det har vært både lærerikt og utfordrende å skrive denne oppgaven der det mye omtalte, og komplekse begrepet livsmestring skal bli sett i sammenheng med både trygghet og sensitivitet. Innledningsvis viste jeg til at det finnes en glidende overgang og gjensidighet mellom de elementene som omtales i oppgaven: trygghetssirkelen, tilvenningsperioden, støttende stillas og den gode relasjonen. Utfordringen har vært at disse komponentene har betydning for og påvirker hverandre. I så henseende kan de, etter min mening, ikke bare behandles separat, men må sees som viktige deler av en mer kompleks sammenheng som fremmer livsmestring for de yngste barna i barnehagen.

Livsmestring rommer mye. Informantene hadde klare meninger om hva dette begrepet innebærer og i svarene har de vist en genuin interesse for hvordan deres rolle kan bidra positivt inn mot barnas mestring av livet. I denne bacheloroppgaven har jeg rettet søkelyset

mot noen elementer som kan fremme motstandsressurser og styrke hos de yngste barna. Dette er nyttig innsikt og kunnskap som jeg vil ta med meg i egen yrkesutøvelse.

6. Referanseliste

Askland, L. (2011). *Kontakt med barn. Innføring i barnehagelærerens arbeid på grunnlag av observasjon* (2.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Askland, L. & Sataøen, S. O. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst* (3.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk

Bergsland, M. D. & Jæger, H. (red.). (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Bunkholdt, V. (1998). *Små barn i vekst og utvikling* (3.utg.). Oslo: Tano Aschehoug

Drugli, M. B. & Lekhal, R. (2018). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Drugli, M. B & Undheim, A. M. (2012). Når små barn begynner i barnehagen. *Første steg. Et tidsskrift for førskolelærere fra Utdanningsforbundet*, 1, 32 – 35.

https://www.utdanningsnytt.no/files/2019/08/22/F%C3%B8rste%20steg%201%202012.pdf?fbclid=IwAR2Mg_VnHmkDUgY7bMCpXbOFMeV7-DvYUBggVUB3nvppWw4UINn9zn_jzzM

Gotvassli, K. A. (2019). *Boka om ledelse i barnehagen* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Jonassen, T. (2017, 18. mai). – Barn må lære å håndtere livet. Hentet fra

<https://www.barnehage.no/barnehageforum-forebygging-helse/barn-ma-laere-a-handtere-livet/105795>

Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen. Samspill og tilknytning* (2.utg.). Oslo:

Kommuneforlaget

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen. Innhold og oppgaver* Oslo:

Pedlex

Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig*

forskningsmetode. (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget

Melvold, L. (Red.). 2018. *Livsmestring i barnehagen. Å bære sin egen bagasje.* Oslo:

Kommuneforlaget AS

Melvold, T. S. (2018). Kraften i et vannglass. Om tilpasning som forklaringsmodell. I L.

Melvold (red.), *Livsmestring i barnehagen. Å bære sin egen bagasje* (s. 43 – 61). Oslo:

Kommuneforlaget AS

Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, B. (2015). *Trygghetssirkelen – en*

tilknytningsbasert intervensjon. Oslo: Gyldendal Akademisk

Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling.* Kristiansand: Høyskoleforlaget

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder.* (5. utg.).

Bergen: Fagbokforlaget

7. Vedleggene

7.1 Intervjuguide

Problemstilling: «*Hvordan kan de voksnes arbeid med sensitivitet og trygghet i voksen – barn relasjonen fremme livsmestring hos de yngste barna?*»

Sensitivitet og trygghet er komplekse begreper som også utfyller hverandre. I møte med de yngste barna handler det blant annet om anerkjennelse, gjensidig samspill, omsorg og trygg tilknytning. I praksis kan dette synliggjøres i hvordan den voksne imøtekommer barna, samt responderer på deres innspill og væremåte på en adekvat måte.

Oppvarmingsspørsmål

1. Hvilken utdanning har du?
2. Hvor lenge har du jobbet som pedagogisk leder?
3. Hvor lenge har du jobbet i barnehage?

Hovedspørsmål

Livsmestring

1. Hva legger du i begrepet livsmestring?
2. Hvordan tenker du at man som barnehagelærer kan arbeide for å fremme livsmestring hos de yngste?

Voksen- barn relasjon

3. Har dere metoder dere bruker for å kartlegge de ansattes relasjon til det enkelte barn, og kan du fortelle litt om dem?
4. Hva tenker du er viktig i en god voksen – barn relasjon?

Sensitivitet

5. På hvilke måter mener du at sensitivitet i voksen – barn relasjonen synliggjøres/praktiseres i barnehagehverdagen?
6. Hvordan tenker du at man kan opptre som en sensitiv voksen i samspill med de yngste?

- a. Kan du komme med et eksempel på en situasjon der du erfarte at din evne til å fange opp og gi svar på barns ulike uttrykk og signaler gjorde at barnet tok en utfordring eller gikk utenfor komfortsonen?
7. Hvordan arbeider dere bevisst med å skape gjensidige samspill sammen med barna?
8. Hvordan kan anerkjennelse og lydhørhet hos den voksne fremme barnets livsmestring?

Trygghet

9. Hvordan jobber dere for å legge til rette for trygge og forutsigbare rammer i hverdagen?
10. Hvordan kan man jobbe for å styrke et barns tro på egne evner?

7.2 Samtykkeskjema

Vil du delta i bachelorprosjektet

«Trygghet og sensitivitet i voksen- barn- relasjonen»

Dette er et spørsmål til deg om å delta som informant i et bachelorprosjekt hvor formålet er å rette søkelyset på hvordan trygghet og sensitivitet kan fremme livsmestring hos de yngste barna. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I bacheloroppgaven ønsker jeg å undersøke hvordan personalet i barnehagen kan tilrettelegge for og fremme livsmestring for de yngste barna. Interessante spørsmål vil være hvordan barnehagelærer kan støtte barna i deres utvikling og styrke barnas evne til selv å mestre livet. Trygghet og sensitivitet i tilnærmingen til barn er noe jeg ønsker å se nærmere på.

Problemstillingen er:

Hvordan kan de voksnes arbeid med sensitivitet og trygghet i voksen – barn relasjonen fremme livsmestring i møte med de yngste barna i barnehagen?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Svarene fra ”informantene” vil anonymiseres ved bruk. Intervjuguide får du tilsendt på forhånd.

Intervjuet vil ta ca. 45 minutter.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og alle navn anonymiseres.

Prosjektet skal avsluttes 30.04.2021.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Elsa Fjeldavli (Sign)
Laila Skjei Flormælen (Sign)

Student

Nadine Giske Remøy

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Trygghet og sensitivitet i voksen- barn relasjonen*».

Jeg samtykker til:

- å delta i *intervju*.

Dato:

Siden prosjektet ikke er behandlet av NSD, kan jeg ikke innhente din underskrift. Samtykket blir derfor gitt ved at du krysser av i boksen ovenfor.